

УДК 316.6+168.522

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.3.5>

Атаманюк Зоя Миколаївна

доктор філософських наук,

доцент кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

вул. Старопортофранківська 26, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0001-7299-409X

СВОБОДА ЯК ОСНОВА ЛЮДИНИ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ФЕНОМЕНОМ ДУХОВНОСТІ

Втілення цінності свободи в практичній життєдіяльності направляє активність особистості в наступних основних напрямках: 1) досягнення зовнішньої свободи (від природної стихії, соціуму, деспотії іншого), сприяє перетворенню природного середовища, вдосконаленню техніки і технології, розвитку наукової думки; формуванню правового і політичного простору, вдосконаленню інститутів влади і управління, забезпеченню прав і свобод особистості; 2) досягнення внутрішньої свободи сприяє трансформації пріоритетів особистості від природних до духовно-моральним; 3) сприяє розвитку вільного, незалежного від стереотипів і традицій інтелектуального знання; 4) наближає до звільнення від влади афектів і чуттєвих потреб; 5) веде до сходження від залежності від зовнішнього світу до самодостатності і внутрішньої гармонії.

В статті стверджується, що духовність є суб'єктивним світом людини. Вона існує як внутрішнє, інтимне життя людини, вона розгортається в її ідеальному просторі і часі, виступає як особливість Я кожної конкретної людини. Духовність як міра розвитку людини. Часто під духовністю розуміють міру розвитку в людині морально-етичних якостей, принципів, ступінь засвоєння досягнень духовної культури людства.

Зв'язок духовності та свободи є більш органічним та взаємопроникним. Духовність – це життя людського «Я» у багатстві та різноманітності його проявів. Духовність – це активне буття людини, активне розгортання її сил у суб'єктивному просторі. А це означає, що сама духовність спочатку є процесом самореалізації людини, тобто її свободи.

В результаті дослідження, виявилось, що духовна свобода особистості завжди присутня в різних культурних сферах, проникаючи в політику (у вигляді політичної волі), в мистецтво (в формі художньої творчості), в мораль (як свобода вибору і підстава морального вдосконалення особистості). Специфіка феномену свободи полягає в тому, що вона стає справжньою реальністю тільки в ціннісній системі взаємопов'язаних категорій.

Ключові слова: *свобода, духовність, цінності, духовні цінності, трансформації суспільства.*

Вступ. Людська свобода починається з утвердження власного «Я», з усвідомлення формування моїх власних прагнень. Ідентифікація людиною себе як «Я» є надзвичайно важливою з точки зору свободи. Зрештою, якщо свобода – це міра самореалізації людини, то від того, як людина представляє себе на власні очі, від того, як вона бачить те, від чого вона повинна звільнитися, від цього безпосередньо залежить як людина уявляє свою оптимальну самореалізацію, тобто його свободу. Горизонт людського «Я», її вимоги до себе широкі, тоді – простір її свободи великий, значення свободи в її житті величезна. Вузкий горизонт людського «я» – і її свобода зменшується як шагренева шкіра.

Розглянемо деякі аспекти реалізації свободи як основу людини, пов'язану з її духовністю. Свобода нерозривно пов'язана з подоланням. Свобода – це певний рух по маршруту, який долає перешкоди. І в цьому плані духовність відіграє дуже важливу роль. Світ як справжнє зчеплення речей, об'єктів, процесів – світ, завдяки цій зчепленості, – це суть світу, яка чинить опір усім

творчими перетвореннями. Більше того, він чинить опір перетворенню, що надходять ззовні, що впливає з іншої людини, сил людини. З тією ж основою можна сказати, що світ матерії, екзистенційна об'єктивність також протистоїть імунітету свободи. Більше того, цей опір свободі може бути в протилежному сенсі, навіть більший, ніж опір творчості. Бо якщо ідея відскоку світу може базуватися на творчості, то дія імпульсу свободи поширюється ще далі, вона переслідує мету підтвердити людську волю в цьому світі, щоб її затвердити сама людина в своїй людській суті. Ситуація зовсім інша у внутрішньому світі людини, у її міцності. Тут, ще раз, нам доведеться сказати про винятковий свій власний ідеал як про форму духовності.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження свободи як основи людини та її зв'язку з феноменом духовності. Для реалізації мети досліджувалися аспекти соціокультурної трансформації духовності та духовних цінностей в сучасному українському суспільстві.

Методи дослідження. Системний підхід використовувався в статті для визначення місця і ролі свободи в системі суспільних відносин; за допомогою порівняльного методу зіставлялися свобода як соціально-філософська категорія, свобода як цінність суспільного буття, свобода як фактор соціокультурних трансформацій.

Виклад основного матеріалу. Філософське обґрунтування теорії цінностей дали представники неокантіанства В. Віндельбанд та Г. Ріккерт, в роботах яких цінності носять надісторичний характер, утворюючи, в сукупності, своєрідний, вічний в своїй трансцендентності світ, незалежний від свідомості людей. Це такі цінності як «істина», «добро», «краса», які є цілями самі по собі і не можуть слугувати засобом для якихось інших цілей. М. Вебер, розглядаючи «ціннісно-раціональну орієнтацію» як один із видів соціальної дії, підкреслював соціально-історичну природу цінностей. Для М. Шелера цінності виступають в якості джерела розвитку людського розуму. Значний внесок у розробку проблеми цінностей та ціннісної свідомості зробили Ф. Брентано, М. Вебер, Л. Вітгенштейн, Н. Гартман, Е. Гуссерль, Дж. Дьюї, Е. Дюркгейм, Ф. Енгельс, А. Камю, К. Льюїс, К. Маркс, Г. Марсель, Ж. Мартен, А. Мейнонг, Дж. Мур, Т. Парсонс, Р.Б. Перрі, Б. Рассел, Н. Реншер, Ж.-П. Сартр, П. Сорокін, Ч.Л. Стівенсон, П. Толкотт, М. Хайдегер, М. Шелер та інші.

Починаючи з античності людина розглядалася як найвища цінність, як така, яка могла бути критерієм для оцінювання предметів і явищ навколишнього світу, і в тому числі тих, що сама створює в процесі своєї діяльності. Людина стає в центрі уваги філософської науки, чим і пояснюється наявність багатьох точок зору на дану проблему, її сутність, роль у суспільному розвитку. В античній філософії людина розглядалася як частинка космосу, природи, вона не існує «сама по собі», а лише в рамках певних відносин, які сприймаються як абсолютний порядок, як космос. Ці космічні сили переживаються людиною як всезагальна сила, тому і усвідомлення власного «Я» відбувалося у зіткненні із зовнішніми (космічними, божественними, соціальними) силами. У поглядах софістів людина і все, що створено нею, має відносну та історичну цінність. Їм належить ідея рівності народів, оскільки, на їх думку, всі мають єдину природу, отже може бути створена і єдина ціннісна система для всіх. Для софістів людина є центром культури, творцем культурних цінностей, в усіх своїх вчинках вона керується волею, почуттями. На противагу їм Сократ вважає людину творцем добра і зразком самопізнання. Його передусім цікавить внутрішній світ людини, її душа, моральні цінності, а критерієм цінності людини, її вчинків є пізнання, широта кругозору та здатність до самопізнання. Тільки правильне розуміння суті речей і знання самої себе робить людину цінністю та корисною для інших. Тому й головне завдання кожної людини полягає в пізнанні самої себе.

Представники християнського вчення, відстоюючи божественне начало в людині, намагалися обґрунтувати ідею самоцінності людської душі, її безсмертя. На противагу їм номіналісти, а саме Дунс Скотт, Уільям Оккам, більше цікавилися питанням які здібності людини – воля чи розум, найкраще визначають її сутність, а відтак і цінності.

В період Нового часу коли у світі зароджувалися і утверджувалися нові капіталістичні відносини, проблема людини знову посідає центральне місце серед інших філософських проблем. В цей період поступово починає змінюватися соціальна роль людини і її цінності. Епоха Відродження поставила питання про цінність окремої людини, піднесла її на вищий щабель

у суспільному розвитку, а філософія стала розглядати людину, її сутність, як одну з головних філософських проблем.

У світовій філософії виникають такі нові течії та напрямки, як неокантіанство, прагматизм, неотомізм, екзистенціалізм та інші, представники яких розглядали людину у тісному взаємозв'язку з формуванням нових суспільних відносин, виробничих процесів, політичних подій [1].

Такі філософи, як Фіхте, Шеллінг, Гегель, К'єркегор, Фейєрбах, Маркс, а в другій половині XIX – на початку XX століть – Шопенгауер, Гартман, Віндельбанд, Ріккерт, Конт та інші присвятили багато своїх праць цій проблематиці, однак, перебуваючи під впливом різних філософських концепцій світосприйняття, маючи різні світогляди, вони знову ж таки не змогли дійти до спільної думки щодо сутності людини і її цінностей. Людина, на думку більшості з них, перебуває під владою ірраціональних життєвих ситуацій, в трансцендентальному світі, що завадило їм виробити реальну, послідовну, науково обґрунтовану теорію цінності людини [2, с. 57-67].

Досліджуючи процеси соціокультурної трансформації на різних рівнях, ми зафіксували, що ціннісна система суспільства, що формується сьогодні, кристалізуючи домінуючі в нашому соціумі переваги, містить в собі не тільки диференціюючі, але і інтегруючі цінності. Остання обставина дозволяє говорити про можливість діалогу, співпраці, взаємодії, що намітилася (хай ще вельми слабкої), між різними, деколи антагоністами соціальними спільнотами. І хоча ціннісний підхід в рамках нашого дослідження був реалізований переважно по відношенню до проявів такого феномена як свобода, одержані нами результати, як нам здається, можуть бути екстрапольовані і на суспільство в цілому.

У той же час ми хотіли б підкреслити, що духовність людини – це не просто набір оптимальних умов для прояву свободи. З такою інтерпретацією фіксується, неначе деяка дистанція між духовністю та свободою, вони сприймають як щось, що відокремлюється одне від одного. Насправді зв'язок духовності та свободи є більш органічним та взаємопроникним. Справа в тому, що вже сама по собі духовність – це життя людського «Я» у багатстві та різноманітності його проявів. Духовність – це активне буття людини, активне розгортання її сил у суб'єктивному просторі. А це означає, що сама духовність спочатку є процесом самореалізації людини, тобто її свободи. Іншими словами, дух людини як такої спочатку вільний. Таким же чином свобода, як така, не є застосуванням людського духу, не його проявом, а, в певному сенсі, самою духовністю. Все це свідчить про первісну свободу людини, її духовність. Гегель цілком справедливо писав: «Людина як така вільна ... свобода духу – найосновніша властивість її природи» [2].

Говорячи про свободу як ціннісний феномен необхідно підкреслити її багатогранність. Під свободою розуміється, по-перше, власний необмежений вибір і діяльність, по-друге – незалежність від зовнішніх обмежень і умов і, по-третє, – здатність контролювати природні потреби аж до відмови від самозначимості. Важливий аспект проблема свободи розроблявся в філософії екзистенціалізму. Свобода розуміється і як вища індивідуальна цінність, і як тяжкий хрест людини одночасно. Проблема полягає в тому, що «якщо існування передреє сутності, то відсиленням до раз і назавжди даної людської природу нічого не можна пояснити» [6, с. 319-345]. Інакше кажучи, немає детермінізму, а людина і є свобода. Але людина не сама створив себе, отже, вона «засуджена» бути вільною, – підсумовує Сартр. Але якщо людина не має заданої природи, сенсу, якості, на що спрямована її свобода і чи можлива вона? За словами Н. Омельченко, людина може бути повністю вільною «лише за відсутності свого внутрішнього світу, тільки в умовах екзистенційного вакууму. Тільки спустошена душа (душа, тотожна ніщо) засуджена на безмежну свободу. Тільки смерть не знає заборон» [5, с. 91]. З цією думкою можна повністю погодитися. Однак, стверджуючи, що людина є «проект» і «свобода», Сартр не має на увазі, що людина є «ніщо». Бути свободою значить мати потенції для реалізації безлічі можливостей: мати розум, душу, чуттєвість, тілесність, активність, знання і т.д. Бути свободою означає не нікчемність, а відсутність зовнішньої домінанти в становленні власної індивідуальності і якості.

Можливість свободи в екзистенціалізмі трактується по-різному: як бунт проти абсурду (Камю), як самостійність будь-якого вибору (Сартр), як духовне спілкування і мислення (Хайдеггер, Марсель), як творчість і любов (Бердяєв). Загальною ідеєю екзистенціалізму є розуміння, що людина-для-себе, «людина-свобода» це особистість, яка обумовлена зовнішніми матеріальними і соціальними умовами. Вона діє зсередини, за власними вольовим імпульсам, що не безпричинні, але залежать від самого індивіда. На відміну від «колективного людини» для «людини свободи» фізичні та соціальні причини не мають вирішального значення. Це особливий тип суб'єкта в вольовому, інтелектуальному і моральному аспектах. Об'єктивні чинники для нього вторинні, що є результатом його мислення і переживання («екзистенціальний» суб'єкт цінності).

Як зрозуміло із цих суджень, обґрунтування цінності свободи продиктовано прагненням до розкриття творчого потенціалу людини, зокрема: 1) вдосконалення природного буття відповідно до уявлень індивіда про благо і красу; 2) можливість незапрограмованого біологічними і соціальними потребами морального, інтелектуального, естетичного вибору.

Таким чином, свобода, яку людина шукає у всіх сферах буття, виступає вищою онтологічною, екзистенціальною і моральною цінністю особистості, відображаючи її духовну суть – спрямованість до нових форм досконалості. Але рух до свободи внутрішнє суперечливий, породжує нові стани несвободи і залежності більш складного порядку. Чи означає це ілюзорність і приреченість можливості реалізації свободи людиною? На наш погляд, шлях, що відкриває нові несвободи, не тільки трагічний, але і внутрішньо цінний і необхідний. Для людини інноваційної цивілізації ідеалом виступає не спокій, згасання життя і гомеостаз, а постійна боротьба і подолання проблем, тому цінністю цивілізації цього типу є як свобода, так і несвобода, де остання є імпульс, умова руху вперед. Традиційний світогляд також включає в себе цінність свободи (звільнення), сутність якої полягає в подоланні залежностей внутрішньої сутності від зовнішнього світу, духовної сфери від матеріальних потреб, початкової спонтанної природи від ілюзорності сприйманого буття. Її головною особливістю виступає позаособистісний, трансцендентний характер, що дозволяє уникнути стану нових несвободи, іманентних особистісному пошуку звільнення [4, с. 117].

Втілення цінності свободи в практичній життєдіяльності направляє активність особистості в наступних основних напрямках: 1) досягнення зовнішньої свободи (від природної стихії, соціуму, деспотії іншого), сприяє перетворенню природного середовища, вдосконаленню техніки і технології, розвитку наукової думки; формуванню правового і політичного простору, вдосконаленню інститутів влади і управління, забезпеченню прав і свобод особистості; 2) досягнення внутрішньої свободи сприяє трансформації пріоритетів особистості від природних до духовно-моральним; 3) сприяє розвитку вільного, незалежного від стереотипів і традицій інтелектуального знання; 4) наближає до звільнення від влади афектів і чуттєвих потреб; 5) веде до сходження від залежності від зовнішнього світу до самодостатності і внутрішньої гармонії [4, с. 121].

Процес соціально-духовного перебудови соціуму включає три послідовні етапи. Перший – це первинне пристосування до ситуації, перебудову «старої» соціокультурної системи відповідно реально існуючим ідеалам соціуму. На другому етапі здійснюється суспільний вибір ціннісних орієнтацій та ідеалів. Третій – етап суб'єктивно-особистісних прилучення до нової аксіологічної системи, почуття конгруентності до неї. Наше суспільство перебуває на першому адаптаційному етапі, основними характеристиками якого є: мімікрія духовної культури і моральності, нігілізм у ставленні до попереднього соціального устрою і глобалізація духовно-культурної сфери. Саме внаслідок перехідного етапу українське суспільство перебуває в стані соціальної невизначеності, недостатності, незадоволеності – «навіть так звані «нові українці»... не відчувають себе щасливими ... Психічна інфляція, яка призводить до атрофії індивідуальності, отождолення з соціальною роллю «нового багатія»... з необмеженими можливостями ... позбавляє людину соціальної імунітету, соціальної відповідальності ... занурює до історично набутих найгіршим архетипів колективного несвідомого» [4, с. 117].

Тільки перехід до другого етапу визначає стабілізацію ціннісно-нормативної системи. Третій етап позначить встановлення духовно-оновленого суспільства. Сучасна соціокультурна трансформація може аналізуватися як перехід від цивілізації індустріального типу до постіндустріального, відмінність між якими полягає в рівні і ступені використання технологій в виробничих процесах, сутності соціальних відносин і механізму саморегулювання, що забезпечує функціональну стабільність суспільства. Під терміном «цивілізація» в даному контексті маються на увазі не досягнення людства на шляху від архаїчного до сучасних форм життя (винахід машин і апаратів, писемності, введення юридичних норм, грошей, виникнення ринкових відносин, розподіл праці на розумовий і фізичний і ін.), а певна стійка соціальна спільність, яка зберігає свою унікальну самість на певному відрізку історії всупереч зовнішнім впливам.

Трансформація суспільства здійснюється в напрямку постіндустріальної цивілізації, під якою розуміється тип соціокультурного розвитку, який виник в Європі в епоху становлення пізнього капіталізму. Дослідники визначають її наступні характеристики: прискорення темпів соціального розвитку, екстенсивний розвиток замінюється інтенсивним; в культурі вищою цінністю стають інновації та творчість; традиції постійно модифікуються під впливом нових оригінальних ідей, парадигм, ціннісних установок; головним фактором зміни суспільного життя є розвиток техніки і технології; постійна динаміка типів спілкування, форм комунікації людей; радикальна зміна системи соціальних зв'язків, видів діяльності і ціннісно-цільових структур. При такому аналізі, нас, перш за все, цікавить цінність свободи як духовно-суспільного феномену. Цінності свободи формуються постіндустріальної цивілізацією, яка історично готували культурою античного полісу, християнською традицією, розвитком ідей епох Реформації і Просвітництва, становленням науки як виробничої сили. На даному етапі вона експлікована в «розуміння людини як діяльного істоти, що протистоїть всьому світу в своїй перетворювальній діяльності; розуміння самої діяльності, як креативного, інформаційного процесу, спрямованого на перетворення об'єктів зовнішнього світу, які забезпечують владу людини над об'єктами; сприйняття природи, як закономірно-упорядкованого поля об'єктів, які виступають матеріалом і ресурсами перетворювальної діяльності» [7, с. 3-18]. Отже, цінність свободи в постіндустріальному баченні і розумінні світу є людська активна діяльність.

Висновки. Досліджуючи уявлення про систему ціннісних орієнтацій, важливо враховувати положення, за яким система цінностей є виміром, що характеризує рівень соціального значення певних об'єктів і реалій життєдіяльності людини. Особливість дослідження цього процесу полягає в тому, що цей вимір має не лише суб'єктивний, а й об'єктивний характер.

Духовні цінності особистості розглядаємо як цілісне утворення, яке складається з цілої низки духовних почуттів, прагнень, потреб. Одні з них можуть займати лідируючі позиції в цьому процесі, інші – відіграють другорядну роль у контексті духовної спрямованості особистості. Формуючись у певних соціальних умовах, духовні цінності втілюють у собі високі суспільні інтереси, активізують соціальну діяльність, стимулюють індивіда до суспільно-корисних справ, слугують свідомому вибору місця в ньому.

Людина в своєму духовному та ідеальному світі може бути звільнена, вільно будувати свою долю. Без цих якостей – без внутрішньої вільної ідеальної побудови себе людина у зовнішньому середовищі, в соціальній реальності, не може отримати жодної самореалізації, тобто свободи.

Духовність можна визначити як духовне життя людини, її суб'єктивно-ідеальний світ. Духовна свобода особистості завжди присутня в різних культурних сферах, проникаючи в політику (у вигляді політичної волі), в мистецтво (в формі художньої творчості), в мораль (як свобода вибору і підстава морального вдосконалення особистості). Специфіка феномену свободи полягає в тому, що вона стає справжньою реальністю тільки в ціннісній системі взаємопов'язаних категорій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атаманюк З. М. Свобода як фактор соціокультурних трансформацій сучасного українського суспільства : *монографія*. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2020. 316 с.
2. Бех І. Д. Проблема особистісних цінностей: стан і орієнтири дослідження. *Українська психологія: сучасний потенціал* [в 3-х т.] : матеріали Четвертих Костюківських читань, (Київ, 25 вересня 1996 р.). Київ : ДОК-К, 1996. Т. 1. С. 57–67.
3. Гегель Г. В. Политические произведения. М. : Наука, 1978. 483 с.
4. Донченко О. Б., Романенко Ю. В. Архетипи соціального життя і політика. *Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення*. К.: Либідь, 2001. 334 с.
5. Омельченко Н. В. Первые принципы философской антропологии. Волгоград : Изд-во ВОЛГУ. 1997. 196 с.
6. Сартр Ж. П. Бытие и ничто: Опыт феноменологической онтологии. М. : Республика, 2004. 639 с.
7. Степин В. С. Теоретическое знание. М. : Прогресс-Традиция, 2000. 744 с.

REFERENCES

1. Atamanyuk Z.M. (2020) Svoboda kak faktor sotsial'no-kul'turnykh preobrazovaniy sovremennogo ukrainskogo obshchestva: monografiya [Svoboda as a factor of socio-cultural transformations of modern Ukrainian society:]. ODESA: Helvetika Publishing House. [in Ukrainian]
2. Behn I. D. (1996) Identifikatsiya problemy lichnykh tsennostey: gosudarstvo i rukovodyashchiye printsipy issledovaniy. [Problem of personal values: the state and guidelines of research] *Ukrainskaya psikhologiya: sovremennyyu potentsial [v 3 tomakh]: materialy chetvertykh chteniy Kostyuka* (KYIV, 25 sentyabrya 1996 g.). Kyiv: Doc-K. [in Ukrainian]
3. Gegel' G.V. (1978) Politicheskoye proizvodstvo [Political Production]. M.: Nauka,. 483 s. [in russian].
4. Donchenko OB, Romanenko Yu. V. (2001). Arkhetipy sotsial'noy zhizni i politiki [Archetypes of social life and politics]. Glubokiye pravila psikhopoliticheskoy povsednevnoy zhizni. K.: Libid,. 334 s. [in Ukrainian].
5. Omel'chenko N.V. (1997). Pervyye printsipy filosofskoy antropologii [The first principles of philosophical anthropology]. Volgograda: Volga. 196 s. [in russian].
6. Sartr Dzh. P. (2004) Bitti i Nikhto: fenomenologicheskaya ontologiya opit [Beatie and Nichto: Obit phenomenological ontology]. M.: Respublika,. 639 s. [in russian].
7. Stepin V.S. (2000) Teoreticheskiye znaniya [Theoretical knowledge]. M.: Progress-traditsiya. 744 s. [in russian].

Atamaniuk Zoia Mykolaivna

Doctor of Philosophical Sciences,
Associate Professor at the Department of Philosophy,
Sociology and Management of Socio-Cultural Activities
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7299-409X

FREEDOM AS A PERSON'S BASIS AND HIS CONNECTION WITH THE PHENOMENON OF SPIRITUALITY

The embodiment of the value of freedom in practical life directs the activity of the individual in the following main directions: 1) achievement of external freedom (from the natural element, society, despotism of another), promotes the transformation of the natural environment, improvement of technology and technology, development of scientific thought; formation of legal and political space, improvement of institutions of power and management, ensuring the rights and freedoms of the individual; 2) the achievement of inner freedom contributes to the transformation of personality priorities from natural to spiritual and moral; 3) promotes the development of free, independent of stereotypes and traditions of intellectual knowledge; 4) approaching the release from power of affect

and sensual needs; 5) leads to ascent on dependence on the outside world to self-sufficiency and inner harmony. The article states that spirituality is the subjective world of man. It exists as an inner, intimate life of a person, it unfolds in its perfect space and time, acts as a feature of each individual. Spirituality as a measure of human development. Often, spirituality is understood as the development of moral and ethical qualities, principles, the degree of assimilation of the achievements of the spiritual culture of mankind. The connection of spirituality and freedom is more organic and interpenetrable. Spirituality is the life of the human "I" in the wealth and diversity of its manifestations. Spirituality is an active being human, the active deployment of its forces in the subjective space. And this means that spirituality itself is a process of self-realization of man, that is, his freedom. As a result of the study, it turned out that spiritual freedom of personality is always present in different cultural spheres, penetrating into politics (in the form of political will), into art (in the form of artistic creativity), into morality (as freedom of choice and the basis of moral improvement of personality). The specificity of the phenomenon of freedom is that it becomes a true reality only in the value system of interrelated categories.

Key words: *freedom, spirituality, values, spiritual values, transformation of society.*